

Nr 233.

Av herr förste vice talmannen **Magnusson m. fl.**, i anledning av
*Kungl. Maj:ts proposition, nr 2, angående utgifter å till-
lägsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41.*

Att under nu rådande förhållanden söka ställa en prognos beträffande försörjningsläge och arbetstillgång erbjuder stora vanskligheter och skall ej heller här försökas utöver den allmänna förpliktelse, som påvilar såväl den enskilde som samhället att klokt och förtänksamt sörja för framtiden och därvid tillvarata de möjligheter som under alla förhållanden kunna betraktas som säkra och med ledning härav uppgöra sådana mobiliseringsplaner att de i händelse av behov kunna snabbt tagas i anspråk. Hit hör otvivelaktigt ett ytterligare nyttiggörande av den svenska jorden såväl för ett intensivare skogsbruk som särskilt för ökad produktion av livsmedel både genom intensivare brukning och i form av nyodling, varvid särskilt böra beaktas möjligheterna till nykolonisation inom våra glest befolkade områden. Visserligen ligger den tid nära, då överproduktion av livsmedel ansågs vara för handen — detta dock mindre på grund av inhemsk produktion än fastmer beroende på en alltför riklig import, men dels föreligger för framtiden möjlighet och anledning till större differentiering av jordbrukets produktion genom upptagande av nya odlingar såsom olje- och spånadsväxter samt ullproduktion m. m., dels kan utvecklingen i fråga om vårt näringsliv taga en sådan inriktning genom förändringen på export- och importmarknaden att en omläggning mot ökad sysselsättning vid jorden blir en därav betingad nödvändighet. Det synes under sådana omständigheter välbetänkt att i tid undersöka och planlägga sådana nya arbetsområden, att de vid behov kunna snabbt igångsättas och icke då äro beroende av tidsödande utredningar eller måste igångsättas utan tillräckliga sådana.

De spridda och lama kolonisationsförsök, som under de senaste årtiondena igångsatts, kunna knappast betecknas som lyckade, säkerligen i icke ringa mån beroende på bristande planläggning. Gångna tiders kolonisation med enstaka pionjärer, kring vilka i långsamt tempo samlades ett antal andra kolonister, så att byn och bygden småningom växte fram, är nu dömd att misslyckas; nutidsmänniskan förtvinar, utkastad ensam i vildmarken. Metoden är dessutom irrationell, då den bortser från de tekniska hjälpmedlens avgörande betydelse vid nyodling och brukning samt från nödvändig samverkan mellan kolonisterna bl. a. vid försäljning av produkter. Snabbkolonisationen i Finland, där mekaniska hjälpmedel kommit till utsträckt användning, har därutinnan lärdomar att ge. Ett bidrag till spörsmålets bedömande ger också en artikel av motionären angående den norrländska

myrens problem, vilken under förra hösten var publicerad i Svenska Dagbladet och som här i sina huvuddrag återges.

»Vid en tid, som kanske ligger oss relativt nära, har myren höjt sig över översvämningsnivån. Mossbildningen går därefter relativt snabbt och allt fler av Norrlandsmyrarna få över sig det täcke av mosstorv, som gör dem otjänliga för all kultur.

Står icke denna utveckling att hindra? Är myren dömd att vara en öken, skall en stor del av övre Norrland — kustlandet samt några gruv- och kraftsamhällen och vissa delar av floddalarna undantagna — förbli ett land, där bosättningen är sorgligt enstaka och milsvitt åtskild, där alla drömmar om ökad bosättning och folkförsörjning måste skrinläggas, ehuru det rådande krisläget med pockande kraft reser spørgsmålet om nya försörjningsmöjligheter inom vårt lands gränser?

Trots lättheten att med nuvarande kommunikationer och rikliga handelsutbyten under normala förhållanden erhålla livsmedel och andra nödvändighetsvaror från länder med gynnsammare produktionsmöjligheter är jordbruksdriften fortfarande en grundläggande förutsättning för en allmännare inre kolonisation. Visserligen kunna t. ex. givande malmförekomster såsom Kiruna och Boliden skapa betingelser för en betydande men alltid strängt lokal bosättning. Endast en tämligen rik och jämnt fördelad jordbruksdrift skapar förutsättning för allmän kolonisering av en landsända och möjligheter för andra företagare såsom handlande och hantverkare att existera. Skogen ensam ger däruppe i Norrland icke några större eller ökade kolonisationsmöjligheter, därtill är årstillväxten för ringa och skötseln för extensiv. Medan man i övriga Sverige på nära avstånd från gården tillgodogör sig en årstillväxt av 4—8 kubikmeter per har, skördar man från lappmarksskogarna säkerligen knappt fjärdedelen, som dessutom måste hämtas på långa avstånd från boplatsen. Impediment och halvimpediment upptaga därjämte ojämförligt större arealer än söderut.

En vinteravverkning låter sig utan större svårigheter utföra med främmande arbetskraft medan den intensivare skogsskötseln med dess för olika årstider växlande arbeten endast kan genomföras vid tillgång på relativt billig arbetskraft från samma ort. Där sådan finnes kunna toppar, vindfällan och gallringsvirke tillvaratagas för kolning m. m. Bristen på lokal arbetskraft jämte de långa transportvägarna har väl i sin mån bidragit till den bedrövliga synen i alla övre Norrlands skogar av mängder av kullfallna träd och trädrester, som nästan påminna om de vitnade kamelskelett, som i öknen blottats av samumstormen.

Är då en tätare kolonisation ogenomförbar i övre Norrland, är myren dömd att förbli ofruktbar, trots dess överflöd på näringsrik mylla? Är jordbruket där uppe dömt att leva ett tvinnande liv, för litet att leva av, för mycket att dö på? Kan ej ett rationellt jordbruk drivas där uppe i anknytning till stormyren?

Man kan lämna åsido gångna årtiondens Norrlandsromantik, som fablade om denna landsdels möjligheter att vid jorden 'föda en mångdubbelt större befolkning' och som hade föga med nykter och praktisk verklighet att skaffa. I vår illusionsfria tid, där anspråken på levnadsstandarden vuxit t. o. m. snabbare än den sannerligen icke långsamma förbättringen i levnadsvillkoren, får man ej mäta landets kolonisationsmöjligheter blott efter arealen odlingsbar jord utan därjämte också taxera odlingskostnader, odlarnas håg, jordbruksdriftens räntabilitet under låga eller vikande livsme-

delspriser samt det betydande och i vissa hänseenden avgörande hinder för ekonomisk jordbruksdrift, som det hårda klimatet uppställer och som i många fall begränsar driften till så gott som uteslutande foderväxtodling. Ett dylikt jordbruk har alltid svårt att hävda sig i konkurrensen med sydligare bygders mera allsidiga produktion, även om foderskördarna norröver kunna bli fullt jämförliga med sörlandets. Avgörande blir i detta fall, förutom odlarnas energi och förnöjsamhet, prisläget på animalier och de krav på levnadsstandarden, varmed vi i det kommande tidsskedet frivilligt eller påtvinget få åtnöjas. Småtegar och enbart manuell drift räcka mindre än förr till att skapa en dräglig levnadsstandard. Man kan vid resor i övre Norrland knappast värja sig för intrycket att tegarna ännu i allt för stor utsträckning äro förlagda till de höglänta men magrare områden, sådan mark som man söderöver först började odla, emedan man där mindre stordes av vatten och frost, men nu i viss utsträckning övergivit för den fruktbara ängsmarken. Först in på våra dagar har man söderöver genom torrläggning av de sidlänta markerna och sedan konstgödseln blivit tillgänglig kunnat avvinna dessa produktionskraftigare marker de stora skördarna. Kan samma utveckling förväntas i Norrland?

Det behöver knappast nämnas, hurusom med nuvarande anspråk på levnadsstandarden, även om dessa på intet sätt äro överdrivna, ett litet jordbruk på 4—8 hektar åker eller ännu mindre, vilket väl torde vara det vanligaste i stora delar av Norrland, ej lämnar tillfredsställande försörjning, knappast ens då viss stödsskog tillkommer. Moderna maskinredskap kunna där ej heller i full utsträckning användas, oavsett att dessa för småbruket bli relativt dyra i anskaffning. Men de tillräckligt stora brukningsdelarna kunna där uppe i talrika fall endast skapas genom människans herravälde över myren. Där kunna de stora åkerarealerna vinnas.

Sannolikt finnas i Norrland nedanför fjällgränsen betydande arealer myrar, vilka med avseende på läge, storlek, avdikningsmöjligheter, förmultningsgrad, mylldjup m. m. kunna anses odlingsvärda även om man endast räknar med myrar från 50 hektar och däröver samt med fördelaktigare belägenhet till kommunikationsleder.

Att övervinna myren tarvar jättearbete. Endast om den angripes med förerade och starka krafter kan dess motstånd övervinnas och dess inneboende nyttiga krafter frigöras. Detta kräver samlad dispositionsrätt över hela myrkomplexet, rationell planläggning och organisation av arbetet samt tillräckligt kapital icke blott för de med avdikning och odling förbundna arbetena utan även för väntetiden intill dess skördar kunna bärgas. Detta dröjer flera år. Sedan myren dikats tarvar den säkerligen minst två à tre år, kanske mera, innan full vattenavrinning och 'sättning' skett; erfarenheterna från sörlandet, där sommaren är avsevärt längre och urvattningen snabbare, vittna därom. Att börja tegbearbetning och kultivering innan nöjaktig torrläggning skett är lönlöst.

Man kan tämligen lätt beröra frågan, huruvida det förefinnes eller kan konstrueras maskinella hjälpmedel, ägnade att väsentligt underlätta och förbilliga dikningsarbetet. Ätminstone i fråga om huvudkanalerna lär detta vara fallet. Dikning i myrjord är dock, även om den sker med manuell arbetskraft, relativt lätt. Avgörande för arbetet är emellertid att en från början uppgjord och följd rationell dikningsplan för *hela myren* eller för huvuddelar därav föreligger och följes — en plan, som ej blott möjliggör fullständigaste och billigaste torrläggning, utan därjämte skapar förutsätt-

ning för rationell brukning med nyttjande av motordrivna redskap, vilket innebär den enda framkomliga lösningen av den norrländska myrens odlingsproblem.

Vid motorkultur räknar man i regel med de stora täckdikade fälten. Med nutida rörlighet och vändbarhet äro motorredskapen dock användbara även på mindre fält. Täckdikade fält äro givetvis att föredraga men lära icke i full utsträckning kunna åstadkommas på myren. I stället får man tillämpa de långa tegarna, vilket främjar användningen av motorredskap.

För myrkulturen torde mindre böra räknas med motordrivna plogar och harvar än med motorfräsar såsom universalredskap för jordbearbetningen. Att konstruera fullt användbara sådana möter förvisso ingen större svårighet i den mån de ej redan förefinnas, och genom en modern larvfotskonstruktion kunna de göras användbara även på tämligen lös myrjord. Fräsmetoden för torvströtvinnning vittnar bl. a. därom, förutom att jordfräsar kommit till allt större användning inom jordbruks- och trädgårdsodling, där de utföra ett utmärkt arbete och redan i viss utsträckning ersätta 'havremotorn', hästen, vilken i talrika mindre företag blir för dyr i förhållande till nyttiga arbetstimmar. Olje- eller vedgasmotorn äter ej, när den står stilla.

Säkerligen föreligger det ingen större svårighet att konstruera en så kraftig jordfräs på larvfötter att den utan vidare kan sättas i arbete för att med ett minimum av tid och kostnad verkställa den egentliga uppodlingen av den utdikade myren. Sådana maskiner kunna ges den styrka, att fullständig sönderdelning av ytskiktet kan ske till erforderligt djup och mindre stubbar och trädrötter m. m. ej hindra framfarten.

En sådan nyodlingsmaskin måste givetvis vara gemensam för ett större företag, då den skulle ställa sig för dyr för den enskilde att anskaffa. Möjligheten att övervinna myren och att lägga den under kultur avhänger helt av en samverkande insats från enskilda sammanslutningar eller från staten, som gör det möjligt att skapa resurser tillräckliga att planmässigt och i en följd genomföra kolonisationen. Därförutan är saken dömd att misslyckas: myren kommer att som hittills ligga våt, ödslig och impediment.

De kolonat, som på detta sätt avvinnas myren, måste tilldelas avsevärda arealer, dels för att ge brukarna en anständig bärgning och möjlighet till ekonomisk användning av motorredskap, dels också emedan den lokala belägenheten betingar en dylik uppdelning av myrvidderna. Gårdsbyggnaderna måste förläggas på fastmarken; de stora myrarna kunna ej tjänligen helt skiftas, utan att varje brukningsdel erhåller de långa och rymliga tegarna, som om möjligt möter grannens tegar från motsatta sidan av myren. I vissa fall torde dock på de större myrarna utskiften långt ut på myren bli nödvändiga. Lotter med areal av 12—15 hektar åker, vilket för Norrland är en avsevärd storlek, böra icke blott ge möjlighet till nöjaktig försörjning och full sysselsättning utan därjämte möjliggöra ekonomisk användning av arbetsbesparande redskap.

Norrlänningen reser givetvis invändningen, att hästar äro nödvändiga för körslor, särskilt i skogen. När så är fallet, bör emellertid icke detta djur få tynga ett litet jordbruk på några få hektar och proportionen bli en häst på 2—4 kor utan i stället en häst på 8—10 kor. Så övervägande som Norrlandsjordbruket är baserat på animalieproduktion, vilket än mer måste bli fallet, med myrkolonaten, bör antalet produktiva djur hållas i överkant om nöjaktig försörjning skall vinnas. Norrlänningen finner måhända ett jord-

bruk av denna storleksordning för stort för en familjs arbetskraft. Vid en långt driven rationalisering bör dock arbetet medhinnas särskilt som fleråriga vallar förhårska och väsentligt förminska jordbearbetningen.

I planläggningen av kolonaten måste också ingå åtgärder för produktavsetningen och gemensam maskinanvändning. De ensamma, avlägset belägna gårdarna ha därutinnan att kämpa med stora svårigheter. Kolonataktionen måste därför sikta på att skapa större kolonat, där brukarna äro tillräckligt många för att uppbära en effektiv och billig varudistribution. Jordbruket har icke blott ett produktionsproblem att lösa utan i lika stor mån ett avsättningsproblem. Men är det förhastat förutsätta, att under de närmaste årtiondena vårt folk mer än tidigare måste söka sysselsättning och utkomst i självförsörjningen och att inhemsk livsmedelsproduktion måste i större utsträckning än hittills stödjas?

Växtförädlingen har under de senaste årtiondena genom framställningen av härdiga och avkastningsrika sorter i hög grad bidragit till ökade skörderesultat. Det lär icke vara förmätet att förutsätta — vissa resultat ha redan uppnåtts — att härdigare sorter av lantbruks- och trädgårdsväxter renodlas, varigenom odlingsgränsen kan flyttas norröver och Norrland i större utsträckning än hittills bli spannmålsodlande.

Tidigare kolonisationsförsök ha misslyckats eller slagit mindre väl ut, vilket lär komma att åberopas gentemot här framförda mera optimistiska syn på problemet. Den enskilde dukar under i kampen mot naturkrafterna; en eller några få kolonister i kanten av myren, där de bruka några med möda odlade hektar åker, förmå ej bryta naturens ogynnsamma krafter, som från den obrutna myrvidden tränga in över deras tegar. Hela myren måste planmässigt och hastigt övervinnas om fuktens och frostens förhärjande krafter skola kvasas. Kolonisten måste också känna sig vara del i en gemenskap för att ej förtvina, ensam och utkastad i vildmarken. Här måste ett ingripande ske efter större linjer och med långt större kraftinsatser än tidigare om framgång skall följa.

Här finnes rum för en statlig utredning och insats. Men icke en sådan, som sitter i Stockholm eller vid en badort och låter sig undervisa genom föredragningar utan en som även mödar sig att gå ut i markerna för att vinna personlig kännedom om förutsättningarna för kolonisation.

Morgondagen börjar redan kasta skuggor av arbetslöshet och försörjnings-svårigheter framför sig. Är det förmätet att föreslå att i god tid planera vissa myrutdikningar, varvid i första hand de bästa och mest välbelägna myrarna väljas så att detta arbete kan insättas som beredskap redan vid nästa arbetslöshetsperiod? Komma därtill exportmöjligheterna, såsom allmänt förutsättes, att avsevärt förminskas, måste försörjning sökas inom andra näringsgrenar än exportindustriens och en återgång till jorden ske.

Samhället måste i detta fall ingripa. Rent organisatoriskt kan en kolonisation av detta slag icke genomföras utan dess reglerande åtgärder. Kostnaderna bli tvivelutan avsevärda, men böra som förut antytts i betydande utsträckning kunna godtagas i stället för de stora summor, som offras på andra mer eller mindre gagnande beredskaps- och reservarbeten. Att flytta arbetet till den arbetslöse är dålig ekonomi, bättre då att flytta den arbetsökande till platsen för nyttigt och produktivt arbete. Nyskapandet av jordbruk är ett dyrt och sällan i första generationen räntabelt företag, men förtjänar dock att i första hand övervägas, när det stora spörsmålet om vårt folks fortsatta försörjning bryter fram. Härvid skall också tagas i betrak-

tande, att det fullständiga utnyttjandet av en landsdels tillgångar såsom skogen m. m. endast är möjligt om genom jordbrukskolonisation skapas en på orten bofast och tillräcklig arbetarstam.

Det är icke önskvärt men sannolikt en ofrånkomlig följd av förstörelsearbetet i Europa att även vårt folk måste genomgående sänka sin levnadsstandard. Detta kan å andra sidan medföra att försörjningsmöjligheter som nu ligga i träde ånyo kunna och böra tagas i bruk. Härvid synes Norrlandsmyrens problem böra tagas under omprövning efter nya och rationella synpunkter.»

Sedan detta skrevs ha meddelanden från flera håll bekräftat att ifrågasatta tekniska hjälpmedel redan förefinnas och bl. a. kommit till användning vid statens torvmosse vid Sösdala. I ännu större utsträckning komma tekniska hjälpmedel till användning vid de stora nyodlingarna i Finland. Motorkraften är avsevärt billigare än den manuella arbetskraften. Odlingskostnaderna bli alldeles för höga om blott mänsklig arbetskraft användes. Det synes icke otänkbart att bärkraftiga jordbruk kunna nyskas även i Norrland under förutsättning av en riktig och rationell planläggning, enligt de grunder, som skisserats i här citerade artikel. Detta förutsätter emellertid en grundlig utredning som fördomsfritt angriper och bedömer problemen ur möjligast allsidig synvinkel och som framförallt tager sikte på en samlad kolonisation av så stora områden, att tekniska hjälpmedel i största utsträckning kunna användas, att kolonaten göras tillräckligt stora och givas en lämplig arrondering samt att så många lotter samtidigt planläggas och färdigställas, att dels hela kolonisationsområdet eller i vart fall *så stor* del därav kultiveras, att de ogynnsamma klimatiska och fysikaliska faktorer som besvära de outdikade och ouppodlade områdena i görligaste mån reduceras, dels kolonisterna bli tillräckligt många för att genom samverkan ordna en rationell produktion och distribution — (av jordbruksprodukter). Detta har ävenledes avgörande betydelse för undanröjande av den ensamhet, som eljest kan bli kolonisten övermäktig, samt för ekonomisering och underhåll av de transportvägar, som måste skapas. Givetvis böra i första hand endast de bästa och relativt väl belägna områdena tagas under omprövning och under eventuellt arbete.

Jag har redan antytt, att arbeten av detta slag icke kunna omedelbart igångsättas. De äro å andra sidan av sådan vikt och betydelse, att de vid inventeringen av lämpliga beredskapsarbeten i allra första hand böra undersökas, för att vid behov eller vid eljest lämplig tidpunkt finnas tillgängliga. En sådan undersökning tager emellertid avsevärd tid även om den, som jag förutsätter, uppdrages åt för uppgiften verkligt intresserade och arbetsvilliga personer. Uppgiften synes mig också väl höra samman med de förutsättningar som finansministern angivit som vägledande för beredskapsstaten (Kungl. Maj:ts proposition nr 2) och utgöra ett befogat led vid prövningen av beredskapsarbeten samt utgör framför flertalet av dessa ett arbete på lång sikt och bestående värde.

Vi tillåta oss därför vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition nr 2 hemställa om utredning och planer enligt här-
ovan antydda riktlinjer för en avsevärdare nykolonisation
i syfte att tillskapa bärkraftiga jordbruk.

Stockholm den 30 januari 1941.

Karl Magnusson
i Skövde.

Stig Janson
i Frändesta.

Jonas Eriksson,
Frägsta.
